

BOJOVNÍČKA S NENÁVIŠŤOU

(The Hate Destroyer / Fabrizio Lussu, Vincenzo Caruso / Nemecko, Taliansko / 2017 / 52 min. / české titulky)

Už tridsať rokov vyráža svojrázna Berlínčanka Irmela do boja s nenávisťnými symbolmi, vyzbrojená sprejom, škrabkou a čistiaceimi prostriedkami. Pred sedemdesiatročnou dôchodkyňou sa neukryjú žiadne antisemitské plagáty, hákové kríže v podchodoch ani homofóbne heslá na električkových zastávkach. Irmela premaľuje, zoškriabe a zničí všetko súvisiace s prejavmi nenávisti. Nezlakne sa ani vyhrážok neonacistov či konfliktu so zákonom. Film ukazuje prejavy nemeckej neonacistickej scény a zároveň je psychologickým portrétom hlavnej hrdinky.

Témy filmu: boj proti extrémizmu, aktivizmus jednotlivca

AKTIVITA 1

Cieľová skupina: 15+

Čas: 90 minút (vrátane premietania 52 min. filmu)

Pomôcky: tabuľa alebo flipchart, projektor na premietanie, reproduktory, písacie potreby, prílohy v dostatočnom počte.

Ciele:

- Žiaci a žiačky na základe informácií z filmu formulujú a klasifikujú vlastnosti hlavnej hrdinky;
- špecifikujú a zhodnotia charakteristiky hrdinstva v každodennom živote.

Postup:

Úvod: (cca 20 minút)

1. Rozdeľte triedu do štvorčlenných skupín. Každá z nich sa dohodne na dvoch charakterových vlastnostiach (silných či slabých stránkach), ktoré majú skutoční alebo vymyslení hrdinovia a hrdinky. Zapište odpovede na tabuľu.
2. Rozložte na zem papieriky, na ktorých je 24 silných charakterových vlastností a cností, ako ich zhrnuli

Peterson a Seligman (Príloha 1). Pripravte aj niekoľko prázdnych lístkov. Podľa týchto autorov môžeme uvedené vlastnosti cielene kultivovať.

3. Vyzvite žiakov a žiačky, aby si vybrali jednu vlastnosť, ktorú by chceli, aby mali ich idoly. Ak im žiadna nevyhovuje, dopíšu na prázdny papierik inú vlastnosť a vrátia sa s ním späť ku svojej štvorčlennej skupine. Ich úlohou je spoločne naskicovať obrázok superhrdinu alebo superhrdinky, dohodnúť sa na jeho/jej slabej stránke a troch silných stránkach, ako aj ostatných vlastnostiach, ktoré môže ďalej rozvíjať.
4. Jednotlivé skupiny prezentujú svoje plagáty ostatným, pričom každá skupina má max. minútu.

Premietanie filmu: (52 minút)

1. Vysvetlite, že budete pozerať dokumentárny film o nemeckej aktivistke Irmele, ktorá sa vo svojom voľnom čase snaží potierať prejavy nenávisti vo verejnom priestore. Rozdajte tabuľku (Príloha 2) a vyzvite žiakov a žiačky, aby do nej individuálne dopĺňali informácie.
2. Premietnite film Bojovníčka s nenávisťou. Po ňom nechajte žiakom čas na doplnenie informácií, ktoré si do tabuľky nestihli zapísať počas filmu.

Reflexia a diskusia po filme: (cca 15 minút)

- *Ako na vás pôsobila hlavná hrdinka?*
- *Mala Irmela nejaké spoločné vlastnosti s vaším hrdinom alebo hrdinkou?*
- *Prečo Irmela čistila nenávisťné odkazy? Čo bola podľa vás jej hlavná motivácia?*
- *Sú podľa vás symboly nacistického Nemecka nebezpečné? Sú akceptovateľné pre dnešnú spoločnosť?*
- *Je podľa vás to, čo Irmela robí, vandalizmus?*
- *Má význam takýto typ aktivizmu? Ak áno, prečo?*
- *Poznáte podobné formy aktivizmu aj u nás?*
- *Viete si predstaviť, že by ste sa aj vy angažovali vo svojom okolí? Ak áno, v akej oblasti? Ak nie, prečo?*

PRÍLOHA 1

Príloha 1 - 24 charakterových vlastností a cností podľa Petersona a Seligman (2004):

TVORIVOSŤ	ZVEDAVOSŤ	KRITICKÉ MYSLENIE
CHUŤ UČIŤ SA NOVÉ VECI	MÚDROSŤ	STATOČNOSŤ
VYTRVALOSŤ	ÚPRIMNOSŤ	NADŠENIE
LÁSKA	VELKORYSOSŤ	CITLIVOSŤ
LOJÁLNOŠŤ	SPRAVODLIVOSŤ	VODCOVSTVO
ODPUSTENIE	SKROMNOSŤ	OPATRNOŠŤ
SEBAKONTROLA	ZMYSEL PRE KRÁSU	VĎAČNOSŤ
OPTIMIZMUS	ZMYSEL PRE HUMOR	VIERA

PRÍLOHA 2

Silné stránky	
Slabé stránky	
Spoločné vlastnosti Irmely s naším hrdinom/hrdinkou	
Ktorú vlastnosť by mala Irmela najviac rozvíjať?	
Prečo to Irmela robí? Uveď aspoň dva dôvody.	

Zdroj: Peterson, C. & Seligman, M. (2004). *Character Strengths and Virtues. A Handbook and Classification*. Oxford University Press.

AKTIVITA 2

Cieľová skupina: 15+

Čas: 45 minút

Pomôcky: tabuľa alebo flipchart, písacie potreby, vytlačené úlohy z prílohy 3, prístup na internet, ak je to možné, ideálne aj vyplnená príloha 2 z predchádzajúcej aktivity.

Ciele:

- Žiaci a žiačky vlastnými slovami formulujú, odôvodnia poslanstvo hlavnej hrdinky a aplikujú ho do slovenského kontextu;
- vlastnými slovami formulujú, odôvodnia možnosti aktivizmu mladých na Slovensku.

Postup:

Úvod a uvedomenie: (max. 30 minút)

1. Na úvod všetkých vyzvite, aby každý povedal slovo, ktoré ho napadne k filmu Bojovníčka s nenávisťou. Ide o evokovanie filmu, ktorý ste si predtým pozreli.

Metodická poznámka:

Ak budú mať žiaci a žiačky pri sebe vyplnenú prílohu 2 z predchádzajúcej aktivity, pomôže im v ďalšej práci.

2. Povedzte žiakom a žiačkam, že budete pracovať s príbehom Irmely. Ich úlohou bude v skupinách pripraviť novinový článok pre bulvárny plátok, komiks a informácie pre aktivistku ako Irmela. Na niektoré úlohy sa im hodí internet.
3. Rozmiestnite po triede znenie úloh (Príloha 3) a poprosťte žiakov, aby sa rozdelili do skupín podľa toho, na ktorej úlohe chcú ďalej pracovať. Ak sú na jednu úlohu viac ako štyria, skupinu rozdelte na menšie a nechajte ich pracovať na aktivite, ktorú si vybrali. Na prípravu majú cca 15 minút.
4. Jednotlivé skupiny prezentujú svoje výstupy pred celou triedou.

Reflexia: (15 minút)

- Ako sa vám pracovalo na vašich úlohách?
- Z čoho ste vychádzali pri písaní bulvárneho článku? Na čom ste stavali Irmelin príbeh? Prečo ste to tak spravili?
- Čo si myslíte o článku, ktorý napísali vaši spolužiaci a spolužiačky?
- Predstavte ostatným váš komiks. Akého superhrdinu alebo hrdinku ste vymysleli a čo presne robí?
- Vnímate vo verejnom priestore vášho mesta extrémistické symboly? Videli ste ich inde na Slovensku?
- Stretli alebo stretávajú sa so znakmi, výrokmi či postojmi, ktoré sú extrémistické a nenávisťné? Voči komu sú namierené? Sú podľa vás podobné výroky nebezpečné?
- Sú aj medzi verejnými autoritami či politikmi ľudia, ktorých označujú za extrémistov? Ak áno, prečo? V čom môžu byť nebezpeční?
- Viete si predstaviť, že by ste sa aj vy angažovali vo vašom okolí? Ak áno, v akej oblasti? Ak nie, prečo?

PRÍLOHA 3

- A** *Predstavte si, že pracujete pre Nový Čas. Vašou úlohou je napísať krátky článok o Irmele a jej aktivizme, v štýle bulvárneho denníka.*

- B** *Chcete pozvať Irmelu na Slovensko. Pripravte jej zoznam extrémistických symbolov a hesiel, ktoré sa u nás nachádzajú vo verejnom priestore a ktoré by mala odstraňovať počas svojej návštevy.*

- C** *Vymyslite komiksového občianskeho aktivistu alebo aktivistku, ktorý/ktorá nenásilne bojuje proti extrémizmu na Slovensku. Aké bude mať hrdinské meno, kostým, superschopnosti a slabiny? Čo bude robiť?*

Doplňujúce informácie k témam filmu

Irmelin príbeh narúša stereotyp, ktorý často máme o starších ľuďoch. Dôchodkyňa, so sprejmi a škrabkou na odstraňovanie neonacistických symbolov, nezapadá do nášho zaužívaného spôsobu myslenia a predstáv o senioroch. Ale vek hlavnej aktérky zďaleka nie je to najdôležitejšie, čo by sme si mali uvedomiť po zhladnutí tohto filmu. Čo je na ňom prínosné?

Aktivizmus

Hoci sa odstraňovanie nálepiek a graffiti vo verejnom priestranstve môže javiť ako banálna záležitosť, Irmelina činnosť nadobúda dôležitosť vo chvíli, keď si uvedomíme, čo obsahujú.

Ako príklad použijeme plagát, ktorý pripomína zbombardovanie Drážďan spojeneckými vojskami vo februári roku 1945. Deštrukcia nemeckých miest Spojencami je významným propagandistickým nástrojom v rukách súčasných prívržencov extrémnej pravice v Nemecku.

Tí si pravidelne pripomínajú historické udalosti a otáčajú ich sled tak, že vyznievajú, akoby Nemci boli počas druhej svetovej vojny obeťami a nie agresormi. Snažia sa minimalizovať zodpovednosť nacistického Nemecka a jeho satelitov tým, že zdôrazňujú a maximalizujú dopady diskutabilných rozhodnutí Spojencov. Historické údaje upravujú vo svoj prospech.

Jedinečným príkladom je práve bombardovanie Drážďan. Útok na mesto, kde sa nenachádzal významný vojenský priemysel (ako napríklad v zbombardovanom prístave v Hamburgu), ale nachádzali sa v ňom civilisti a aj utečenci z iných častí Nemecka, bol sporný už počas vojny. Intenzívne bombardovanie, ktoré rozpútalo niekoľkodňové požiare (tzv. ohnivú búrku), sa dodnes považuje za rovnako problematické použitie zbraní ako zhodenie atómových bômb na Hirošimu a Nagasaki.

Propagandistická mašinéria nacistického Nemecka okamžite využila bombardovanie vo svoj prospech a značne navýšila počet jeho obetí. Práve týmito upravenými číslami operujú od konca konfliktu príslušníci extrémnej pravice

a ignorujú pokračujúci historický výskum, ktorý poukazuje na odlišné počty a hlavne kontext.

Samozrejme, nemôžeme každého kritika spojenecké bombardovania považovať za člena extrémnej pravice. Mal by sa však opierať o overiteľné fakty a dátami podložené výskumy. Ak niekto tvrdí, že podplatení historici úmyselne zmanipulovali počty obetí, aby klamali o utrpení nemeckého národa, je zrejmé, že neonacistická propaganda si splnila svoju úlohu.

Utrpenie ľudí v bombardovaných mestách nikto nespochybňuje. Zároveň je však nutné si uvedomovať, kto rozpútal konflikt a s akým cieľom. Dôležité je tiež vedieť, že prenesenie boja na územie agresora automaticky neznamená, že aj agresor je obeťou.

Práve preto je dôležitá Irmelina práca. Pripomínaním si utrpenia civilného obyvateľstva počas druhej svetovej vojny si extrémisti na svoju stranu získavajú sympatie časti spoločnosti.

Obete vojnových konfliktov si bezpochyby zaslúžia náš súcit, bez ohľadu na ich národnosť či vierovyznanie. Na neonacistických symboloch, ktoré sa šíria nielen po Berlíne, ale po celej Európe, však nejde o empatiu. Ide o cynické využívanie základných ľudských vlastností za účelom opätovného získania moci.

Jedným z najväčších protivníkov takýchto extrémistických hnutí nie je štát ako samotná entita, ale fungujúca občianska spoločnosť, čiže aktívni občania a občianky.

Aktívny občan nie je ten, ktorý si ide raz za čas odvoliť k volebnej urne, ale ten, kto sa zaujíma o svoju komunitu. Zároveň pri tom pochopiteľne nachádza aj nedostatky spoločenstva, v ktorom žije. Neuzatvára sa však do zomknutia pasivity, ale sa aktívne snaží napraviť zlú situáciu. Poukazuje na problém a pokiaľ je to v jeho silách, snaží sa o presadenie riešení.

Ak spoločnosť čelí propagande hnutia, potláčajúceho ľudské slobody a práva, aktívna občianka - ako Irmela - na to poukáže. A keď štátni predstavitelia nereagujú, v horšom prípade bránia riešeniu situácie, zoberie si sprej a škrabku a neonacistické symboly odstráni.

Pravicový extrémizmus na Slovensku

V súčasnosti sa javí, že podpora pravicových extrémistických skupín v Európe, ako aj inde vo svete, je na vzostupe. Samozrejme, extrémna pravica sa po porážke nacizmu po druhej svetovej vojne nevyparila, ale dlhodobo sa nachádzala na okraji spoločnosti (v Nemecku bola zakázaná najvyšším súdom). Dnes sa jej však podarilo transformovať a v niektorých štátoch, ako napríklad v našom, sa ocitla aj v parlamente. Akým spôsobom sa to pravicovým stranám podarilo?

V prvom rade zmenou slovníka. Po zverstvách, ktoré boli spáchané počas druhej svetovej vojny, boli prívrženci extrémnej pravice nútení zmeniť slovník. Slová ako „rasa“ alebo „princíp krvi“ mali príliš negatívne konotácie. Ak mali uspieť v rámci širšej populácie, a nielen v skupine presvedčených neonacistov, bolo potrebné ich zmierniť. Z toho dôvodu začali neonacistické hnutia používať iné výrazy. Medzi najčastejšie používanými slovami, ktoré de facto nahradili termín rasa, je „kultúra“ alebo zvýrazňovanie tzv. úpadku krajín.

Zároveň pravicoví extrémisti zmenili aj svoju prezentáciu navonok. Na Slovensku sa táto zmena udiala len pred niekoľkými rokmi a môžeme ju vidieť, keď si porovnáme dve zoskupenia priamo spojené s osobou Mariana Kotlebu: Slovenskú pospolitosť – Národnú stranu a Ľudovú stranu Naše Slovensko. Ako je možné, že sa z pôvodne marginálnej a rozpustenej politickej strany stala v roku 2016 stranou parlamentnou?

Značnú úlohu v tom zohrala zmena spôsobu sebaaprezentácie a relativizácia vlastných činov z minulosti, pričom veľmi pomohli aj externé podmienky, resp. zveličovanie hrozieb, účelové klamstvá a vytváranie nepriateľov.

Slovenská pospolitosť sa dostala do povedomia verejnosti nielen nenávisťným prejavom, ale predovšetkým svojím výzorom. V jednotných uniformách tmavej farby a so záľubou vo fakľových spriedoch nebolo treba mnoho predstavivosti na to, aby človek rýchlo pochopil, že sa jej členovia priamo hlásia k odkazu vojnového satelitu nacistického Nemecka – Slovenského štátu pod vedením vojnového zločincina Jozefa Tisa.

Stanovy Slovenskej pospolitosti mali názov Ľudový program. Ten ideovo pripomínal východiská Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSL'S) a mal jednoznačne nedemokratický charakter s očividnými totalitárnymi črtami. Napríklad chcel rozdeliť spoločnosť a práva jej občanov na základe príslušnosti k etniku, viere a iných kritérií. Na čele spoločnosti by bez akejkoľvek kontroly vládli členovia strany s absolútnou mocou a, samozrejme, s najvyššími právami a výhodami, zatiaľ čo ostatní by boli perzekuovaní.

Členovia extrémistických hnutí na Slovensku dlhodobo argumentujú rozličnými pokrútenými historickými „faktami“. Tie často pochádzajú z pera zdiskreditovaných autorov, ktorí po druhej svetovej vojne ušli pred spravodlivosťou.

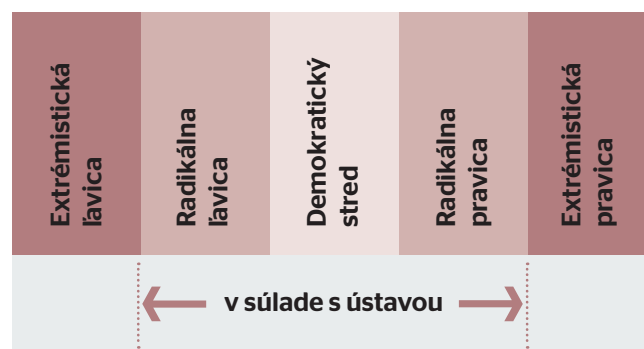
Vo svojich dielach kritizovali odbojovú činnosť ako napr. Slovenské národné povstanie. Zároveň sa vyhýbali tragickým

zločinom z doby Slovenského štátu, akými boli deportácie nielen židovského obyvateľstva alebo zatváranie politických protivníkov a ich blízkych bez súdu do koncentračného tábora v Ilave. Napriek tomu, že tvrdenia týchto autorov boli mnohokrát vyvrátené serióznym historickým výskumom, v extrémistických kruhoch sa cyklicky objavujú.

Ukážkou orwellovského prekrúcania historických udalostí je zobrazovanie Slovenského národného povstania ako protislovenského puču. Zároveň sa slovenské extrémistické hnutia dlhodobo hlásia k právnemu systému vojnového Slovenského štátu, a tým pádom aj k snahe zlikvidovať demokratický režim.

Aký je rozdiel medzi radikálnou a extrémistickou stranou?

Ak označujeme stranu ako krajnú alebo extrémistickú, máme tým na mysli stranu, ktorá chce zmeniť politický režim, a teda je antisystémová. To znamená, že chce nastoliť autoritatívny, totalitný alebo iný režim, ktorý nie je v súlade s demokraciou. Od nej treba odlíšiť radikálne strany, ktoré nemajú antisystémový charakter – sú radikálne a kritické, ale ich snahou nie je zmena režimu.

Zdroj: R. Stöss: *Rechtsextremismus im Wandel* (2010)

Hoci v západnej literatúre je často radikalizmus chápaný totožne s extrémizmom a ani v akademickej obci tak nie je hranica medzi týmito pojmami úplne vyjasnená, mnohí akademici považujú radikalizmus (na rozdiel od extrémizmu) za inštitucionálne akceptovateľný.

Zdroj: Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016, s. 50

Otvorené priznávajúce sa k snahe podkopať a odstrániť demokratický systém na Slovensku bolo jedným z hlavných dôvodov, prečo sa po prvý a zatiaľ jediný krát rozhodol Najvyšší súd SR dňa 1. marca 2006 rozpustiť politickú stranu. Keď sa však dnes pozrieme na politickú scénu, zistíme, že sa jej súčasťou stali aj členovia Slovenskej pospolitosti, vrátane jej vedenia. Rozhodnutie najvyššieho súdu totiž znamenalo rozpustenie strany, ale nebolo zákazom politickej činnosti jej členov.

Rozpustenie Slovenskej pospolitosti - Národnej strany

Najvyšší súd SR rozpustil Slovenskú pospolitost' - Národnú stranu (SP-NS) v roku 2006, pretože jej politická činnosť bola podľa rozhodnutia súdu protiústavnou. Na základe podnetu organizácie Ľudia proti rasizmu podal v roku 2005 vtedajší generálny prokurátor Dobroslav Trnka podnet na rozpustenie SP-NS, čomu o rok neskôr Najvyšší súd vyhovel.

Členovia rozpustenej strany však boli naďalej aktívni v občianskom združení s obdobným názvom - Slovenská pospolitost', ktoré Ministerstvo vnútra SR tiež nariadilo rozpustiť. Toto rozhodnutie však najvyšší súd neskôr zrušil.

Marian Kotleba, ktorý bol členom a aj pôvodným šéfom strany, pred parlamentnými voľbami v roku 2010 vstúpil spolu s viacerými „pospolitými“ priaznivcami do existujúcej Strany priateľov vína a premenoval ju na Ľudovú stranu - Naše Slovensko (ĽSNS), aby nemusel prejsť procesom registrácie politickej strany.

O podrobnejšom programe a súdnom procese píše denník Pravda v článku [Najvyšší súd rozpustil Slovenskú pospolitost'](#).

Viac o dôvodoch, prečo súd nezrušil Kotlebovu ĽSNS, sa dozviete aj v spravodajstve TASR v texte: [Prečo súd zakázal Kotlebovu Slovenskú pospolitost'](#). Informujú o tom aj [Aktuality.sk](#) v správe: [Návrh na rozpustenie Kotlebovej strany: súd si vyžiadal ďalšie dokumenty](#).

Od uniformiem k tričkám

Príslušníci rozpustenej strany si pravdepodobne uvedomili, že keď je demokratický štát priamo ohrozený, je schopný sa brániť, a tým pádom boli nútení zmeniť svoju taktiku.

Okrem potreby vytvorenia novej politickej organizácie sa rozhodli vymeniť uniformu, ktorá pripomínala príslušníkov polovojskových organizácií z tridsiatych rokov 20. storočia za niečo menej kontroverzné, ale zároveň vyjadrujúce uniformitu členov a ich príslušnosť k strane. Od uniformy prešli k tmavozeleným tričkám.

Taktiež sa pozmenila forma komunikácie s verejnosťou. Podobne ako v iných krajinách, ani príslušníci slovenskej extrémistickej scény už dnes nehovoria o rase a krvi a nevolajú priamo po vraždení ľudí. Z rozpustenia svojej strany a nezáujmu voličov sa poučili a zmenili aj slovník. Podobne ako inde v Európe sa dnes vyjadrujú o odmietnutí iných kultúr, zvykov, tradícií a prejavov, odmietajú medzinárodnú spoluprácu, vyzývajú izoláciu, vyvolávajú iracionálny strach založený na klamstvách a ponúkajú odmietnutie komplexnosti sveta.

Zároveň začali používať viac skrytú symboliku, ktorá na prvý pohľad nezaujíma, ale svojim radikálnym členom dá najavo, že naďalej stoja na rovnakých základoch. Spomenieme napríklad používanie symbolov, akým bolo venovanie šeku v hodnote 1488 eur sociálne slabším rodinám.

Číslo 1488 je jedným z najznámejších symbolov neonacistickej propagandy, pričom štrnásťka odkazuje na 14-slovný slogan amerického fanatika Davida Lanea. Ten znel: „Musíme zabezpečiť existenciu našim ľuďom a budúcnosť bielym deťom.“ Napísal ho vo väzení, kde si odpykával 190-ročný trest za vraždu, ozbrojené prepady a výzvy k teroristickým útokom. Posledné dvojčíslenie, teda 88, odkazuje na nacistický pozdrav „Heil Hitler“ - keďže písmeno „H“ je v abecede ôsme v poradí.

Je pochopiteľné, že tieto prepojenia bežnému človeku nenaľdnú, pretože ich k svojmu životu nepotrebuje. Príslušníci extrémistických strán a skupín si však uvedomujú, že ich protivníci tento veľmi jednoduchý kód rozlúšia a budú naň upozorňovať. Svojím spôsobom je to presne to, čo chcú docieľiť. Obecenstvo, ktoré chcú extrémisti osloviť, nebude riešiť význam jednotlivých číslíc, ale zaujme ho skutočnosť, že kotlebovci venovali sociálne slabšej rodine peniaze.

Svojmu extrémistickému jadrú však zároveň dajú touto symbolikou najavo, že sú stále v tom istom ideologickom tábore, napriek menej agresívnej rétorike. A protivníci extrémistických strán rozšíria pri poukazovaní na použitú symboliku informácie o ich činnosti. Aj vďaka tejto zmene taktiky a jazyka sa pravicoví extrémisti dostali z pozície marginálnej politickej strany až do parlamentu.

Aby podporu časti verejnosti nestratili, vyhýbajú sa priamym diskusiami o svojich názoroch, hypotézach, volebných sľuboch a riešení skutočných spoločenských problémov. Legendárnym sa stal výrok jedného z členov strany, ktorý na priamu konfrontáciu jeho fašistických názorov na masové vyvražďovanie obyvateľstva reagoval: „Neviem, nie som historik.“

Iróniou je, že keď sú členovia extrémistických hnutí konfrontovaní s odborným výskumom podloženým dátami, väčšinou sa ohradzujú klamstvami, dávno vyvrátenými teóriami (napr. o charaktere Slovenského štátu) alebo do diskusie ani nevstupujú. Spoliehajú sa totiž na to, že tolerantná spoločnosť bude tolerantná aj voči ich prejavom netolerancie.

Paradox tolerancie

Preto je dôležité pripomínať si tzv. paradox tolerancie, ako ho v roku 1945 sformuloval filozof Karl Popper. Poukazuje na to, že ak chceme udržať tolerantnú spoločnosť, nemôžeme tolerovať netoleranciu. Túto úlohu by mal pochopiteľne spĺňať štát, no ako sme mohli vidieť aj vo filme, jeho reakcia je často neadekvátna.

Napriek častej apatii zo strany štátnych orgánov má spoločnosť efektívne nástroje na svoju obranu. Medzi ne pochopiteľne patrí [Ústava Slovenskej republiky](#), medzinárodné dohody, ale aj trestný zákon. Tie jasne definujú hodnoty, na akých stojí naša spoločnosť, a popisujú nelegálne správanie a činy, ktoré sú považované za neprípustné.

Z viacerých článkov slovenskej ústavy vyplýva, že Slovenská republika je postavená na demokratických hodnotách.

V článku 32 sa píše: „Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.“

Slovenské právo rozoznáva extrémizmus, ktorý je definovaný v konkrétnych podmienkach ako trestný čin. Zákon č. 300/2005 Zb. z. napríklad hovorí: „Kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť holokaust, zločiny režimu založeného na fašistickej ideológii, zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii ale-

bo zločiny iného podobného hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“ (§422d). Viac si pozrite v paragrafoch [421 až 425 trestného zákona](#).

Štátne inštitúcie však nebudú nikdy schopné riešiť všetky porušenia zákonov, nepravosti a podlosti. Úloha poukazať na netolerantné prejavy v spoločnosti tak častokrát zostáva v rukách aktívnych občanov a občianok, medzi ktoré patrí aj Irmela.

Slovník pojmov a dôležité informácie:

Extrémizmus

Konanie, ideológie alebo skupiny mimo hlavný prúd spoločnosti, ktorým je pripisované porušovanie či neuznávanie základných, etických, právnych a iných dôležitých spoločenských štandardov. Termín je často spojený s verbálnou alebo fyzickou agresivitou, hrozbou násilia, ale aj historickým revizionizmom, sociálnou demagógiou a prácou so strachom. Tieto aktivity sú motivované prevažne rasovou, národnostnou, náboženskou, triednou alebo inou sociálnou nenávisťou.

Nacista

Príslušník alebo sympatizant totalitnej ideológie, ktorá sa prevažne spája s politickým režimom v Nemecku v rokoch 1933 až 1945. Základný rozdiel medzi fašizmom a nacizmom je v tzv. princípe krvi. Nacizmus totiž definoval národnú pospolitosť (Volksgemeinschaft), a teda aj príslušnosť k nemu, podľa pôvodu (krvi). Ak mal obyvateľ tzv. árijskú krv, bol plnoprávnym občanom. Ak nie, bol vnímaný ako menejcenný obyvateľ, a to bez ohľadu na svoju znalosť nemeckej kultúry, spoločnosti či jazyka. Nacizmus, ako extrémne násilná ideológia, umožnil ideologicky pristúpiť od slov k fyzickej likvidácii obyvateľov, ktorých pokladal za menejcenných (Akcia T4, holocaust).

Neonacista

Neonacistické sú také sociálne a politické hnutia, ktoré po druhej svetovej vojne nadviazali na nacistickú ideológiu a prevzali isté jej aspekty, predovšetkým ultranacionalistické, xenofóbne a rasistické idey.

Občianska spoločnosť

Definícií občianskej spoločnosti môže byť mnoho. Zjednodušene povedané, ide o verejný priestor medzi štátom, trhom a občanmi, kde ľudia môžu debatovať a iniciovať kolektívne občianske aktivity za účelom zmeny. Nejde však o politické strany, ale napríklad o charity, medzinárodné organizácie, mimovládne organizácie, ľudskoprávne organizácie a pod. Viac si prečítajte napríklad na stránkach Svetového ekonomického fóra v texte [Who and what is 'civil society'?](#). O základoch občianskej spoločnosti hovorí aj vzdelávací seriál BBC: [What is Civil Society](#) (obe v angličtine).

Fašista

Príslušník alebo sympatizant totalitnej ideológie, ktorá je formou radikálneho autoritatívneho nacionalizmu. Vyznačuje sa obsesnými predstavami o rozklade spoločnosti, dekadencii a o národnom potupení a snaží sa o dosiahnutie národného znovuzrodenia. Napriek tomu, že si fašizmus spájame prevažne s Mussoliniho Talianskom, fašistické hnutia sa kreovali a kreujú v mnohých štátoch sveta (napr. Francovo Španielsko). Rozdiel medzi nacistom a fašistom je ten, že fašisti prevažne riešili tzv. kultúrne kritériá, hlavne asimiláciu v majoritnej kultúre. V prípade fašistického Talianska teda išlo o snahu, aby každý člen spoločnosti rozprával po taliansky, rozumel talianskej kultúre, ale zároveň musel naplňať fyziognomické prvky (napr. mať správnu farbu pokožky). Vo svojich prejavoch nie je fašizmus taký radikálny ako nacizmus. V starších definíciách sa fašizmus opisoval ako vývojové štádium smerom k nacizmu.

Tretia ríša

Termín, ktorým sa často označuje existencia nacistického Nemecka (1933 – 1945). Snaží sa navodiť dojem, že Tretia ríša je pokračovaním historického vývinu vlády nad väčšinou územia Európy a nadväzuje na Rímsku ríšu (27 pred Kr. – 476 po Kr.) a Svätú rímsku ríšu nemeckého národa (r. 800 – 1806). Pôvodne ide o dobový propagandistický termín, ktorý sa používal pred vypuknutím vojnového konfliktu.

Často kladené otázky:

Je láska k svojej vlasti, kultúre, národu a ich ochrana zlá?

Práve naopak. Láska k svojej kultúre, tradíciám a vlasti je často prínosná a mala by byť rozvíjaná. Problémom sa však stáva, ak sa láska k vlasti prvoplánovo zneužíva k vyvolávaniu nenávisťi voči ostatným, či už z iných kultúr, alebo zo svojej komunity. To je častý prípad krajnej pravice, ktorá argumentuje Bohom, národom, ochranou kultúry a prírody, ale v skutočnosti sú pre ňu tieto slová len nástrojmi na získanie pozornosti, vplyvu a podpory voličov.

Prečo hovoríme iba o pravicovom extrémizme a nie o iných formách extrémizmu? Aké formy môže mať?

Na Slovensku je momentálne pravicový extrémizmus najvplyvnejší, pretože jeho vyznávači uspeli vo voľbách v rokoch 2013 (župné voľby) aj 2016 (parlamentné voľby). Znamená to, že sa im dostalo celospoločenskej pozornosti a finančných prostriedkov z daní občanov. Samozrejme, existuje aj krajná ľavica. Na Slovensku kedysi existovala strana Združenie robotníkov Slovenska a taktiež Komunistickej strane Slovenska, ktoré vykazovali znaky krajnej ľavice. V praxi však môže byť extrémistickou v podstate akákoľvek ideológia alebo presvedčenie, ktoré sa prežíva do krajnosti v rétorike, programe a návrhoch. Poznáme napríklad náboženských fundamentalistov (ideológia Islamského štátu).

Sú ľudia, ktorí volili extrémistické strany, nutne extrémistami?

Nie. Hoci niektorým voličom a voličkám môžu byť extrémistické názory sympatické, na príklade Slovenska si môžeme ukázať, že často chcú len vyjadriť nespokojnosť a strana tak profituje z protestných hlasov. Dôkazom sú napríklad župné voľby 2013 v Banskobystrickom kraji (BBSK), kde sa na Kotlebovom úspechu podľa volebno-geografickej analýzy: [Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013](#) výrazne podpísala volebná účasť (konkrétne v podobe nízkej účasti pravicových voličov). Analýza uvádza, že „*voliči maďarskej národnosti nemali koho voliť a Kotleba pre nich nepredstavoval také ohrozenie, ktoré by ich dokázalo mobilizovať. Prepad volebnej účasti na juhu BBSK môže slúžiť ako zrkadlo politikom mainstreamových politických strán*

na Slovensku. Voliči ukázali, že nie sú ochotní neustále voliť tzv. menšie zlo.“¹

Kotleba navyše dokázal uspieť v regiónoch, kde neprofitovala opozícia (pravicová ani národnostných menšín) a naopak výrazne v nich kedysi profitoval Smer. Analytici preto jeho úspech neinterpretujú ako radikalizáciu obyvateľstva, ale ako „facku pre Smer“ a „voľbu na truc“. Obyvateľstvo frustrované vývojom politickej scény zaujalo z väčšej časti pasívny postoj, ktorý nedokázal odbúrať ani úspech Kotlebu v prvom kole a prípadné spustenie mobilizácie sa tak v druhom kole nekonalo². Viac o tom, čo všetko vplývalo na úspech kotlebovcov v roku 2013, si môžete prečítať v článku denníka SME: [Aký má Kotleba tromf? Protestné hlasy aj protirómske nálady](#).

V čom spočíva nebezpečenstvo nárastu pravicového extrémizmu?

Keďže pravicové extrémistické strany sú antisystémové, bojujú proti existujúcemu systému, ktorým je u nás liberálna demokracia. Tým zároveň ohrozujú naše základné ľudské práva a slobody, vládu reprezentantov občanov, kontrolu, transparentnosť a zodpovednosť, čo sú princípy, s ktorými je demokracia pevne zviazaná.

Namiesto toho je ich víziou autoritatívne zriadenie, ktoré pred slobodou jednotlivca a rovnosťou pred zákonom uprednostňuje držbu ekonomickej, politickej a mediálnej moci úzkou skupinou ľudí, striktné hierarchicky riadenú spoločnosť, použitie násilia a popieranie akejkoľvek kritiky.

Nebezpečenstvo nárastu pravicového extrémizmu spočíva v istej legitimizácii postojov a v posune jazyka. Samotnou prítomnosťou ĽSNS v parlamente sa do spoločenskej debaty dostali témy, pojmy, no zároveň aj činy, ktoré by sa za normálnych okolností vôbec nevyskytovali.

Zároveň sa posúvajú aj hranice bežne používaného jazyka. Príkladom môžu byť rasistické výroky či iné prejavy. Bežní ľudia, ktorí mali rasistické sklony, teraz nachádzajú istú legitimizáciu svojich názorov v samotnom stelesnení štátnej moci, v Národnej rade Slovenskej republiky. Preto je veľmi dôležité si uvedomiť, že pravicový extrémizmus systematicky pracuje s násilím, konfliktom, klamstvom a nenávisťou.

¹ **Zdroj:** Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016, s. 66

² *Tamtiež*

Kde sa môžem o tejto téme dozvedieť viac?

- Napríklad oceňovaný aktivista Ján Benčík, známy aj odhalovaním tzv. trollov na internete, napísal [blog na Denníku N](#), kde vysvetľuje rozdiel medzi pravicovým a ľavicovým extrémizmom.
- Inštitút pre verejné otázky vydal na konci roka 2017 výskumnú štúdiu [Zaostrené na extrémizmus](#), kde sa zameriava na jeho vzostup, názory verejnosti na extrémizmus, konkrétne sa venuje aj mládeži.
- Nadácia otvorenej spoločnosti vypracovala [kvalitatívny výskum Príčiny radikalizácie mládeže](#), v ktorom o svojich názoroch hovorilo 42 mladých ľudí.
- Na akademickej úrovni sa dlhodobo tejto oblasti venuje aj Daniel Milo (odborník na extrémizmus na Slovensku) alebo politológ Miroslav Mareš.
- Zaujímavým je aj [blog Môže nás dejepis zachrániť pred extrémizmom?](#), ktorý publikovala organizácia PDCS. Hovorí o Tomovi Olsenovi, bývalom neonacistovi, ktorý pracuje v oblasti prevencie radikalizmu v Nórsku. Autorka Zuza Fialová sa zaoberá aj tým, akú úlohu zohráva v celej problematike výučba histórie.

Použité zdroje a odporúčaná literatúra:

MIKUŠ, Roman, GURŇÁK, Daniel, MÁRIÁSSYOVÁ, Anna. 2016. Analýza volebnej podpory Mariána Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013. Sociológia, 2016.

FIAMOVÁ, Martina, HLAVINKA, Ján, SCHVARC, Michal. Slovenský štát 1939 - 1945: Predstavy a realita [Slovak State 1939-1945: Conceptions and Reality]. Bratislava: Historický ústav SAV, 2014. 336 s. ISBN 978-80-89396-32-0 (Centrum excelentnosti SAV: Slovenské dejiny v dejinách Európy).

KAMENEC, Ivan. Tragédia politika, kňaza a človeka (Dr. Jozef Tiso, 1887-1947). Bratislava: Premedia Group, 2013, 196 s. ISBN 978-80-89594-61-0.

NIŽŇANSKÝ, Eduard. Nacizmus, holokaust, slovenský štát. Bratislava: Kalligram, 2010, 290 s. ISBN 978-80-8101-396-6.

WARD, Mace James: Jozef Tiso - Kňaz, politik, kolaborant. Bratislava: Slovart, 2018, 420 s. ISBN 9788055611594.